

W. STEFFERS, SR.
SALERBAAR IS
BATAVIA-GERYDE

DE
OOST-INDISCHE COMPAGNIE

IN

CAMBODJA EN LAOS

— W. Steffers —

VERZAMELING VAN BESCHEIDEN
VAN 1636 TOT 1670

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT DOOR

DR. HENDRIK P. N. MULLER

MET EEN KAART EN DRIE AFBEELDINGEN

„Daerop repliceerden (wij), wij waeren Hollanders
„ende . . . begerden daervoor ende voor geene andere
„natie gehouden ende aengesien te wesen . . .”
(JAN DIRCXZ. GAELLEN, blz. 123 hierachter).

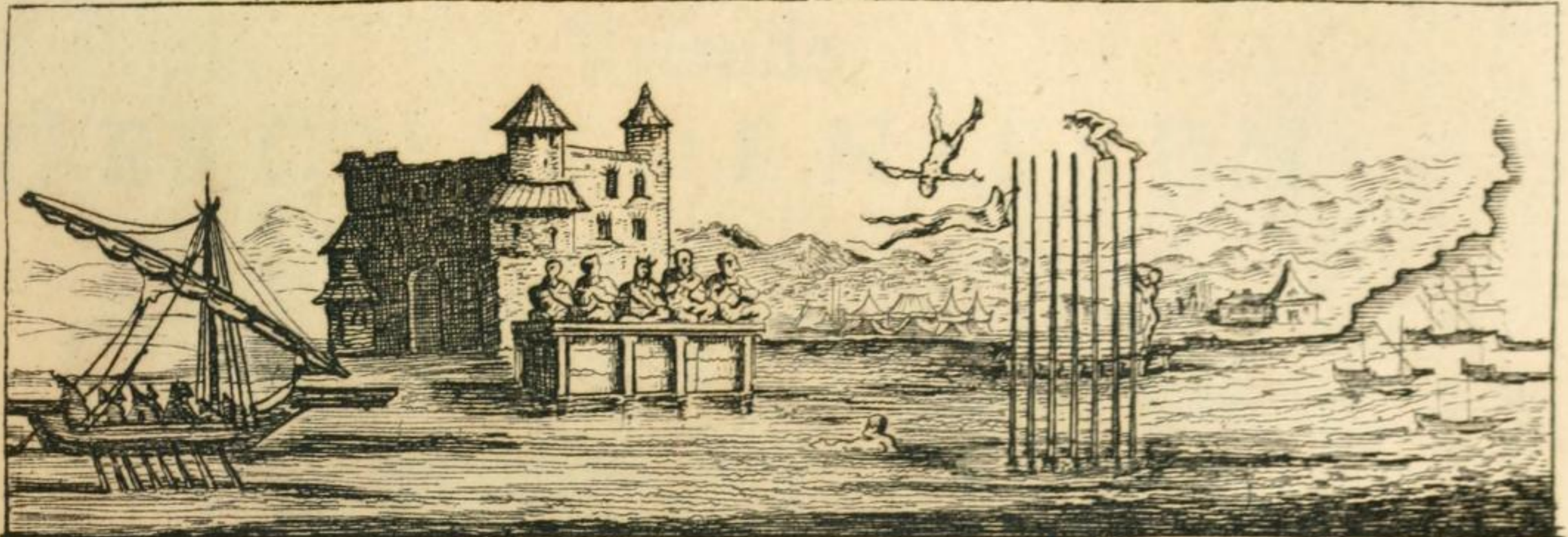

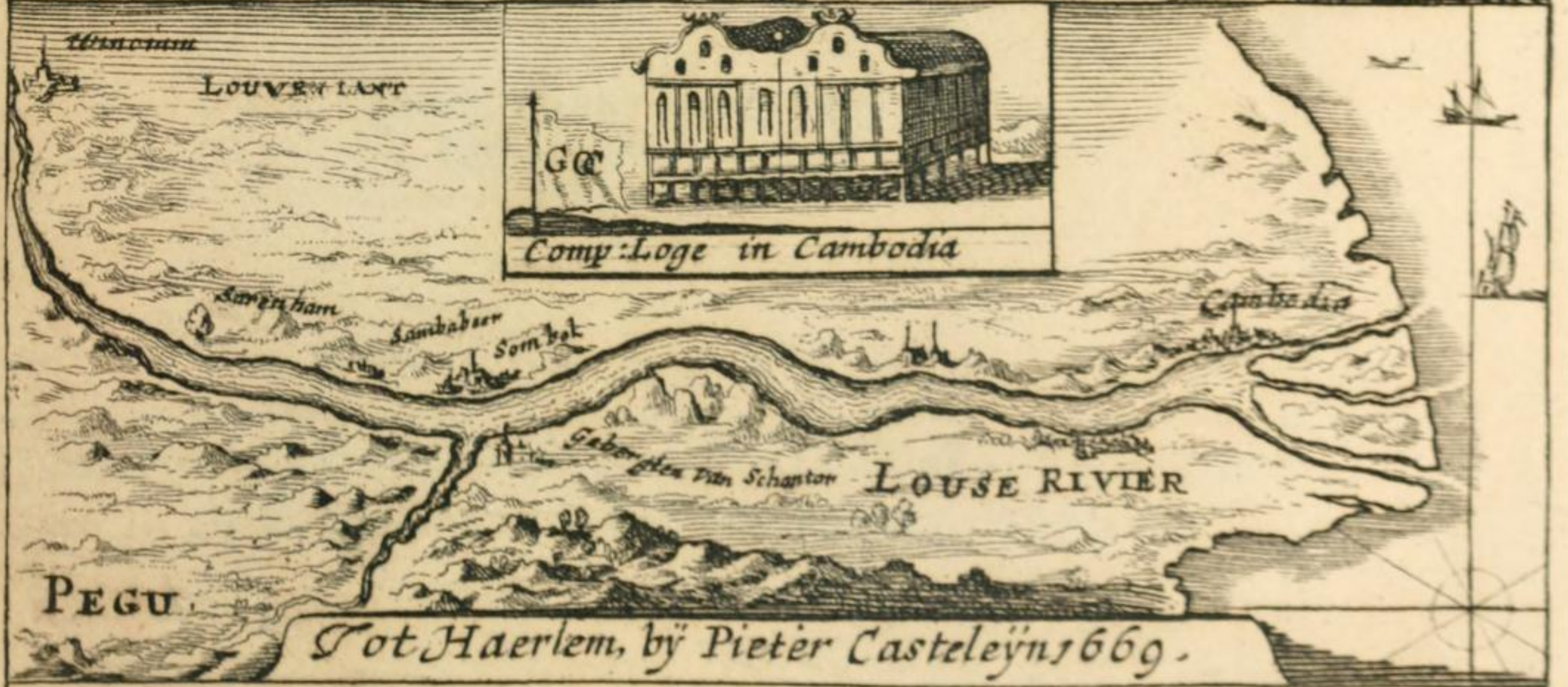
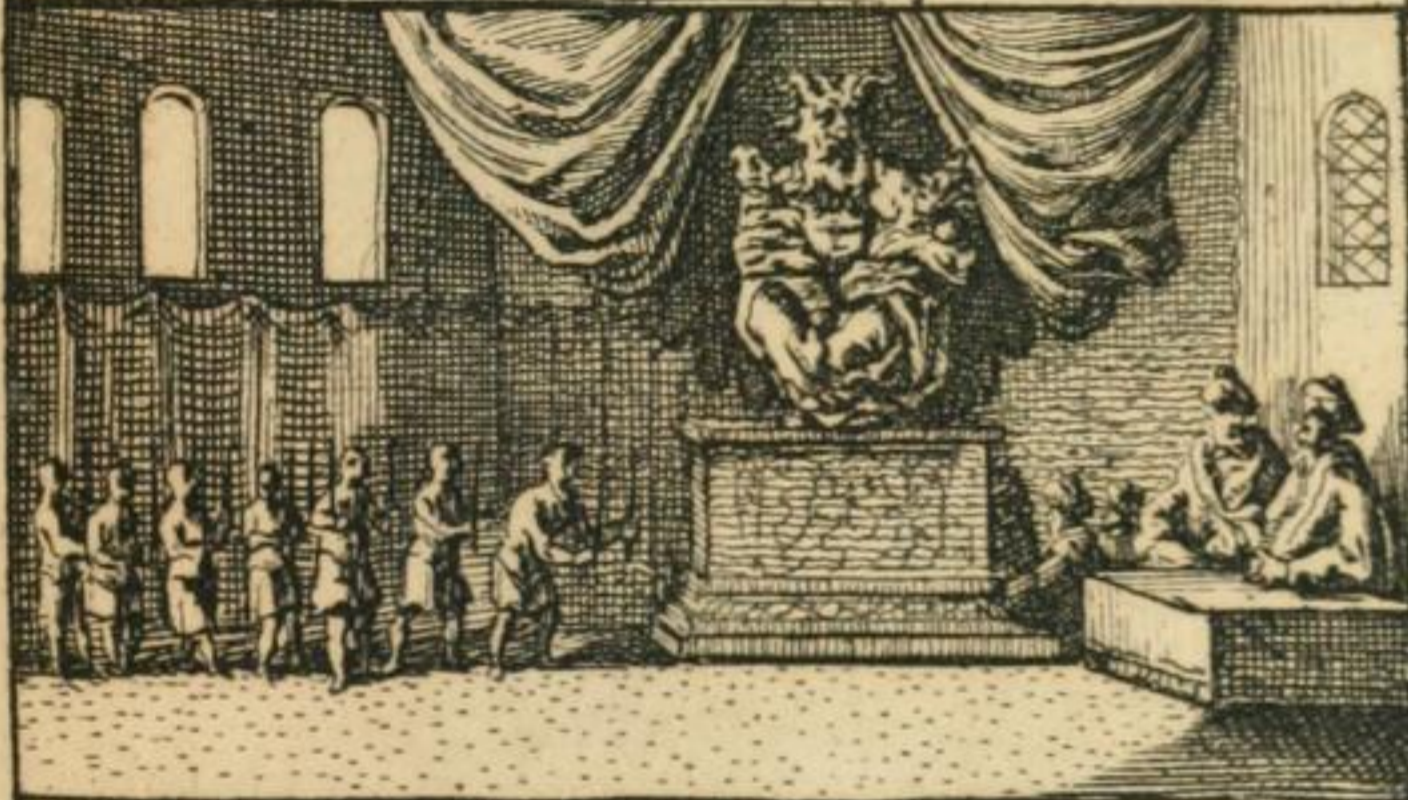
'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF

1917

Vremde Reyse
INDE CONINCKRYCKEN
CAMBODIA ende
LOUWEN
door de Neederlanders: en
'tgeen daer tot den Iare 1644
is geschiet

Vremde
GESCHIEDENISSEN

In de Koninckrijcken van

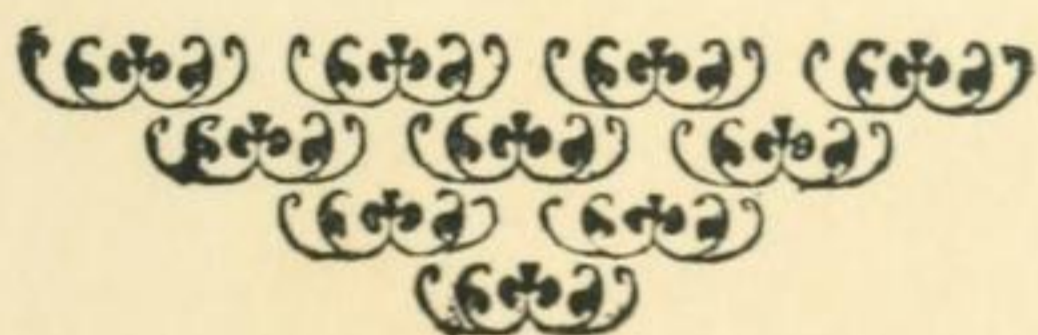
CAMBODIA en
LOUWEN-LANT,

IN OOST-INDIEN,

Zedert den Iare 1635. tot den Iare 1644.
aldaer voor-gevallen.

Mitsgaders de Reyfe der Nederlanders van Cambo-
dia de Loufe Revier op, na Wincjan, het
Hof van de Loufe Majesteyt.

*Ende ten laetsten de wreede Massacr  in Cambodia door de
Indianen, Anno 1643. geschiet.*

T O T H A E R L E M,

Gedruckt by *Pieter Casteleyn*, Boeckdrucker woonende
op de Marckt in de Keyzers Kroon, 1669,

groote moeyte van rijen en rotsen te Paert is toegekomen, dien vol- I. CASTE-
gensgeduerende de Vreede en Eendracht sijn directie bekleden, staen- LEYN,
de ten Hoove by de Coninghen wel in Aensien en redelijck onder CAM-
de Cambodische Coopliden bemint, die genegen wierde nae 't Patria BODJA.
te keeren, ten dien eynde van den Heer Generael demissie versocht,
Zulcks dat den Onder Coopman Pieter van Regemortes als Tweede
Persoon van 't Comptoir om van der Hagens Chargie te solliciteren
naer Batavia vertrock, in wiens plaetse den Opper-Koopman Sr. *van
der Hage* constitueerden den E. *Geraerd van Wusthof*.

Een weinigh tijdts hier naer in de Maendt July 1640. was 'er een
groote Sterfte in Cambodia, die *van der Hagen* mede betreften, sulckx
dat door een vehemente hitsighe Koortse in 24. uren quam te over-
[5] lijden, invoeghen des Compagnies Negotie, de Boecken en de vor-
dere affairen door dito *Wusthof* behoorlijcken sijn waer-genomen,
tot de komste van *Pieter van Regemortes* en *Hermen Broeckman*,
beyde Opper-Hoofden, die den lesten September van Batavia aldaer
in des Compagnies Logie quamen te arriveren, met commissie van
den Heer Generael ende Raden van India om *van der Hagen*, die
alreede, als vooren geseyt was overleden, als Opper-Hoofd van het
Comptoir te vervangen.

In 't Jaer 1641. in de Maent Martio sijn sekere Koopluyden uyt
't Lant der Louwen, met hare Koopmanschappen door 't Compag-
nies Fluyt-Schip Oost-Cappel van Cambodia naer Batavia genavi-
geert, aldaer hare komste ten aensien dese Natie hunne Traficquen
niet over Zee, maer in Cambodia en Ziam ghewent sijn te drijven,
by de Heer Generael als voor d'eerste mael hem die Natie seer aen-
genaem was, invoegen dese Louwse Negotiantien de Heer Generael
heeft getracht, dat mochten met contentement na haer Lant tour-
neren, sulckx hun Waeren ten genoegen aen de Compagnie verkoch-
ten, met recommandatie ende noodinghe dat Jaerlijckx met haer
beste sorteeringe van Koopmanschappen de Compagnie op Batavia
te willen komen bedienen.

Op het aen-raden der voornoemde Koopluyden heeft den Heer
Generael goet gevonden met sijne Achtbaerheyts Missive en Ge-
schencken den Louwse Koning te congratuleren, ten insichte om met
den selven in vordere Alliantie en Vruntschap te treden, sijnde het
principale ooghwit van hare gemelte Ed. omme te onderstaen wat
profitabile Koophandel in dat Louwse Rijck voor de Compagnie te
doen was, en grondelijck t' informeren van de Moorse 1) Koopluyden

1) Mohammedanen uit Voor-Indië. (H. M.).

I. CASTE-
LEYN,
CAM-
BODJA.

dewelcke door de Riviere van Tanasserije over Ziam dat Rijk sterck met handeling van fijne Catoene cleeden frequenteren, mitsgaders te weten des Landts Regeeringe, Sterckte en uyt-breydinge desselfs; Ten dien eynde den Heer Gouverneur Generael en de Heeren Raeden van India, om ghemelte Missive en Schenckagie (volgens coutume) na 't Louwen-Landt te geleyden, aen de Opper-Hoofden in Cambodia per Missive in dato 14. May 1641. uyt Batavia geschreven, ordonneerden, dat een van de Opper-Koopluyden Sr. *Pieter van Regemortes*, *Hermen Broeckman*, of wel *Geraerdt Wusthof* nevens 2. bequame Assistenten daer toe te ghebruycken soo is dato primo Julij in raade als per Resolutie ten dien tijde op 't Comptoir Cambodia ghetrocken, goet gevonden gedachten *Geraerdt Wusthof* als Hooft in de voyagie na 't Louwenlandt te ghebruycken, gheassisteert met *Willem de Goyer* en *Huybert Boudewijnsz. van Lochorst*, beyde Assistenten, nevens een Barbier, en 2. Nederlantse Jongens, met den Tolck *Jntse Lanagh Patanees*, Maleyer, sulckx met de Praeuwen der voorsz. Louwse Koopluyden, ghesamentlijk in Compagnie den 20. July uyt Cambodia (tot een Proeve) van diversche Coleurde Lakenen, fijne Cattoene Cleeden, en een Kasje met Esmearaude Ringen, te saemen monteerende 6601. 10. p., daer mede den 3. November 1641. in de Stadt Wincjan, ¹⁾ waer de Koning der Louwen [6] zijn Hof is houdende, gearriveert; Waren sijne Majesteyt aengenaem, ten aensien wy de eerste van Christen Natien geweest sijn, die dat Landt besocht hadden: De Brief ende Schenckagie van den Heer Generael wierde met groote eer en magnificentie in volle Staetsordre, als een Crijghs-Armade van wel rijckelijck 50000. Menschen ontfangen, welcke Schenckagie door den Coningh aen den Heer Generael ten vollen wierde gerecompenseert: Vorders wierden van een yder wel onthaelt en bejegt, seer nieuwsgierig om met de Nederlanders te verkeerren, gelijckerwijs soo eenighe Groote Personagien van 't een of 't andere Quartier van dat selve Landt hier ten Hove quamen, versochten ghemeenelijck onse conversatie; Als onder anderen sekeren Gouverneur van 't Westelijckste Quartier van 't Louwen-Landt, daer de principaelste Benjuwijn ²⁾ en Gomme-Lack, mitsgaeders goede quantiteyt Goudt te trocqueeren was, tegens andre Waren, noodigden de Nederlanders vriendelijck, ingeval zy

1) Op de huidige kaarten noemen de Franschen deze stad Vientiane. (H. M.).

2) Benjuin of benzoïn of benzoë, een harsachtige gom, die, in het vuur geworpen, een welriekende geur verspreidt en gebruikt wordt bij de vervaardiging van wierook zoowel voor Roomschen als Mohammedanen en Chineezen. (H. M.).

lyyden hier naemaels te Lande quamen negotieeren, sijn quartier te besoecken, soude in alle gelegtheden de Natie favorabel wezen.

I. CASTE-
LEYN,
CAM-
BODJA.

Men bevondt dat hier in der daedt, voor die geene die haer geen periculen ontsien, hoe men profitabel diversche kostelijcke Waeren konde trafiqueren; Soo teghens die Waeren de welcke op de Kuste van Cormandel vallen, als mede speciael de Reynosters ¹⁾-Hoorns, ende Muscus, oock Benjuyn, ende Cabesse voor China, die hier, soo te segghen, goedt koop ende in groote quantiteydt te bekoomen waeren: Den Muscus die daer in goede abundantie te koop ghebracht werdt, komt te Lande uyt China van een Provintie, ghenamdt Canton, niet dat Kanton achter Goa, maer dieper te Lantwaert in China, welcke Chineesen, oock een ander tael hebben, en die Chineesen in Tyouan ²⁾ den anderen niet konnen verstaen. Dit Lowse Rijck wert omringt van 7. Coninckrijcken, te weten, Cambodia, Chiampa, Quinam, Toncquin, China, Pehu ³⁾ en Ziam, is gelegen 250. mijlen 't Lantwaert van de Zee af, hebbende daer een groote schoone Rivier die uyt Pehu door 't Louwenlandt en Cambodia sich in Zee lost, dese Revier na by Winckjan ontrendt de Streeck van 50. mijlen, brengt hier en daer veel Zant Gout voort, dat by de gemeene Luyden versamelt wert, ende om dat veel meer diverse dinghen van dit Lant te verhalen te lang soude vallen, sullen 't selve verby gaen, en seggen dat op den 15. Augusti 1642., na ons afscheyt van den Koning genomen hadden, nevens dien een Brief en Schenckagie tot recompense aen den Heer Generael, ons ter hant gestelt was, weder om de Reyse na Cambodia aen-gevaert, en quamen den 24. September in de Logie; Het is verwonderens waerdig dat de geheele Reyse, de mont-kosten gegaesteert, maer quamen te bedragen 450. gulden, oorsake den goeden koop van alle eetbare Waeren, die hier soo civil te bekomen sijn.

[7] Wat voor effect de gedane Voyagie by den Heer Generael soude by gebragt hebben, om te resolveren in 't Louwen-Lant een nieu Compagnies Comptoir te stabileren, is alles verdweenen door het miserabel verdistrueeren van 't Comptoir in Cambodia, want door de Revier kan bequamelijck de Navigatie op 't Louwen Lant geschieden, daer ter contrarie van Ziam de Reyse te Lande met Karren geschieden moet, dat groote fastidie ende kosten onderworpen is.

In de tijt van dese Voyagie is in Cambodia ontstaen tussen de

1) Rinoceros; de naam renoster leeft in Zuid-Afrika nog steeds voort. (H. M.).

2) Hoofdzetel der Holl. op Formosa of liever ernaast, want het was een klein eilandje, vlak daarnaast gelegen. (H. M.).

3) Of Pegu, een rijk, dat later door Birma is ingeslokt. (H. M.).

Linschoten XIV.

VII G.
BRIEF
VAN EL-
SERACQ,
15 OCT.
1643.

Gerrit Wuysthoff heeft hem 10 Augustus 1643 den brief van Re-gemortes gebracht.

Cobito-vellen verklaart hij te zijn bokkenvellen. ¹⁾

Werd in de voorafgaande stukken zwarte lak namrak genoemd, deze koopman spreekt van „tsieran off swart lacq”.

Ook hij gewaagt weder herhaaldelijk van de „baye van Sinque Jagues”.

Onze gevangenen in Quinam zijn Nederlanders.

VII H.

UITTREKSEL.

Copie daghregister van t'gene voorgevallen verricht ende verhandelt is op de tocht naert Coninghrijck Combodia, begonnen tot revengie van d'Ed. Compagnies geledene schade ende langh gepleegde overlast mitsgaders den grouwelijcken moort aen haere commissaris ende residenten aldaer begaen ofte restitutie ende vergoedinge van alle de Compagnies met geweld aengesnoerde middelen, als bij generaele bericht schrift daertoe uytdruckelijck medegeven blijckende is etc., door den vice-commandeur Simon Jacobsz. Domckens, gehouden op zijn voyagie naer Cambodie ende Tayouan. 1644.

Boek 1646, III, vervolg blz. 677—96.

23 Maart 1644 is het smaldeel op last van Gouverneur-Generaal en Raden uit Batavia verzeild onder capitayn commandeur Hendricq Harouse²⁾ en vicecommandeur Simon Jacobsz Dompkens. 8 Mei krijgt men de kust van Cambodja in het zicht. De rivier wordt opgevaren. De Noordstar krijgt bevel te ankeren „aan den driesprong, 21 mijl „opwaarts.” De soldaten worden over de verschillende schepen verdeeld. 22 Mei is het smaldeel (de Noordstar uitgezonderd) in het Musketengat, waarvan in deze geschriften telkens sprake is, „omtrent

1) Nog heden heeten op Curaçao de geiten cabrieten.

2) Hij had 26 Aug. 1642 van uit Tayoewan de Spaansche nederzetting op Kelang, een eilandje onder Formosa's noordkust, genomen. (Zie blz. 230 hiervoren.)

„twee mijlen hooger op” aan stuurboord zijde, dus aan den linker oever. Twee dagen later zeilt hij „de Japansche rivier” binnen.

Even voor de hoofdstad, Lauwecq, verneemt men dat „d’Oranjeboom is overweldigt onder ’t beleid van den capitain Soyemon, Japander, en bovengebracht”. Hoeveel van ons volk gesneuveld is weet men niet. De twee hoofden zijn ten hove geroepen en onder weg „gemassacreerd.” Daarna is ons andere volk verdeeld onder de grooten. De koning laat 20 galleien bouwen.

3 Juni 1644, terwijl men geankerd is voor Penomping, „een groot vlek met een hooge piramide”, komen 5 groote Cambodja’sche vaartuigen onder bevel van Ocknia Rawy vragen of men vrede wil of oorlog. Thans verneemt men, dat „35 Nederlanders gemassacreerd zijn en over de 50 Nederlanders nog in het leven”, dat de loge verwoest is door Maleiers en Japanners, de goederen zich bevinden in „’s-coninghs hoff” en onze twee schepen naar heel boven gesleept geworden zijn. Aan den wal ziet men duizenden den oorlog voorbereiden. Intusschen zendt de koning fruit en andere kleine geschenken aan boord en stelt telkens de inontvangstneming van den brief van den gouverneur-generaal uit om tijd te winnen voor de oorlogstoebereidselen.

Het smaldeel verhaalt terug tot voor Penomping, wachtende op het antwoord van den koning, en daar opent een inlandsche sloep het vuur, dat het smaldeel beantwoordt. Het laatste bestaat uit 4 zeeschepen, namelijk de Leeuwerick, de Wachtende Boeye, de Kivieth en de Dolphijn. In de monding van een zijriviertje (spruyt) wordt men een vloot met inlandsche prauwen en vlotten gewaar, vanwaar de commandeur „onder een wit vaencken” een brief van den vijand ontvangt, „int Maleyts geschreven, dien (wij) niet lesen en „conden en antwoordden wij over sulx daarom een ander verwachten „in Chineese ofte Nederlantsche taele”, 11 Juni 1644. ¹⁾

Terugvarende zag men even voor Penomping een sterke brug, geslagen dwars over de rivier en met inlandsche troepen bezet. Aan land was aan stuurboordzij een batterij van „18 stucken grof kanon” opgesteld. Met behulp van sloopschepen voer het smaldeel deze brug kapot onder wederzijdsch kanonvuur, waarbij wij veel dooden

1) Blz. 686. Terwijl tegenwoordig ieder blanke in Nederl. Indië Maleisch althans eenigermate verstaat, bevond zich toen dus op het geheele smaldeel niemand, in staat om die taal te lezen. Daarentegen blijkt uit al deze geschriften nog al kennis van de Portugeesche taal onder de onzen. Dat de commandeur wel een brief in het Chineesch wilde ontvangen, zal daarin zijn grond vinden, dat hij Chineesche tolken aan boord had.

Zie voor het verloop van het gevecht de kaart, waarop de positie der schepen is aangegeven.

VII H.
DAGHRE-
GISTER
DOM-
CKENS,
1644.

en gekwetsten kregen en door ons straten werden geschoten, zooals de schrijver zich uitdrukt, onder den vijand. Bij het verder varen daagde een tweede brug op, een halfuur gaans lang, met aan weerszijde een batterij van 38 en 15 „stucks grofkanon”, welke geweldig schoten, evenals onze schepen. Hier werd onze commandeur dood geschoten, 12 Juni 1644. Een landingstroepje van scheepssoldaten stormde een batterij, nam die, maar moest na vernageling van 8 stuks weder terugtrekken voor pijlschoten uit loopgraven, doordat men verzuimd had genoegzaam spijkers van boord mede te nemen voor het vernagelen en moest wachten op den aanvoer daarvan. In sloepen trachtten onze matrozen ook deze brug te vernielen, maar werden eerst teruggeschoten, raakten te water en verdronken. Een volgende poging gelukte echter en onze matrozen sloegen met bijlen een dwarsketting over de rivier kapot, met schalmen, dik als een musketloop.

Nu voer men verder de rivier af. Ankerende voor de Lausche rivier, 13 Juni, bevonden wij 62 dooden en 145 gekwetsten en zieken te hebben. De vijandelijkheden zijn nu ten einde. De rivier afzakende raakt men telkens aan den grond. Van Chineezen, die in een prauw het schip naderen en vragen om opgenomen te worden, daar zij als slaven zonder loon voor inlandsche grooten moeten werken, vernemen de onzen, dat 50 tot 60 Nederlanders onder de hoofden verdeeld zijn. Onze opvarenden gaan nu allereerst hun schepen voorloopig herstellen en bereiken dan de zee. De Noordstar heeft men moeten achterlaten, haar niet kunnende waarschuwen wegens den ontredderden toestand der vier schepen en afsluiting door inlandsche bewapende prauwen.

(Wederzijds heeft men dus geducht klop gehad. Onze landslieden zijn niet verlost, onze gestolen goederen noch terug noch vergoed, onze twee geroofde schepen evenmin. ¹⁾)

Volgens medegebrachte instructiën zeilt het smaldeel nu naar Chimpa, om den koning te bezoeken. Landende bij Panderan ²⁾ verneemt men, dat de koning tijdelijk „in zijn jagersleger 6 mijlen van „daar in Cana vertoeft.” De rivier wordt binnen geroeid tot dit vlek, waar de onzen welkom worden geheeten en dadelijk vier olifantengereed worden gemaakt om hen naar den koning te brengen. Op deze ondernemen zij den tocht, overnachten in de open lucht en worden den volgenden namiddag goed ontvangen door den vorst, die na aanbieding van de gebruikelijke sirih en pinang opmerkt, dat dit de

1) Uitvoerig wordt dit gevecht behandeld in Mr. v. Dijk's hiervoren aangehaalde studie.

2) Nu nog te vinden aan de kust, even benoorden Saigon.

eerste „besending van een gecommiteerde persoon van aensien” is die namens den gouverneur-generaal tot hem kwam. De koning heeft reeds van ons gevecht gehoord en verhaalt dat 1000 Cambodjanen daarbij gesneuveld zijn. Hij wil de Compagnie gaarne toestaan in zijn land te handelen en aldaar te proviandeeren, maar wij moeten geen Portugeesche of Cambodjasche vaartuigen in zijn wateren aantasten, want hij wil vrede met Cambodja houden evenals met den koning van Quinam. Hij zegt een vriend te zijn geweest van Regemortes, toen hij in Cambodja op bezoek was, en dien als zoon te hebben aangenomen. Nu neemt hij den vice-commandeur Dompkens, thans hoofd der vloot, als zoodanig aan. ¹⁾ Ofschoon het smaldeel geen brief van den gouverneur-generaal heeft medegebracht, doet hij Dompkens een brief voor dezen overhandigen alsmede een geschenk, bestaande uit ivoor, calampacq ²⁾ en een paar rinocerossen, 20 Juli 1644.

VII H.
DAGHRE-
GISTER
DOM-
CKENS,
1644.

Dompkens wordt twee groote Portugeesche schepen gewaar, „comende van Solor en Timor en geladen met buffelhorens en sandahout. De Portugeesche mannen en 4 vrouwen worden gelargeert met een „vaartuig” om naar Macao te gaan; zij worden daartoe van het noodige voorzien.

Nu verzeilt men naar Quinam, waar men 31 Juli 1644 ankert in de baai van Thoron. „Tusschen Chiampello ende de bocht van Pheysto” ontwaart men wel 40 inlandsche vaartuigen, die echter geen vijandelijkheden openen en met welke men zelfs geen communicatie krijgt. Dan verzeilt men naar het „Tijgers eiland, aan de grens van „Quinam”. De moesson dreigt intusschen te verlopen en de vloot gaat dus ter uitvoering der ontvangen verdere bevelen uiteen.

VII I.

UITTREKSEL.

Copie advys van den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens, gestelt ende gegeven in 't casteel Zeelandia 15 November 1644 ter begeerte van den E. Hr. Francois Caron, Ordinaris Raet van India ende Gouverneur des lants Formosa.

Boek 1646, III, vervolg blz. 718—21.

1) Een in Zuid-Oost-Azië zeer verspreide formaliteit, tot kortelings in zwang.

2) Zie verklaring onderaan blz. 319.

VIII.
ADVIJS
VAN
DOMP-
KENS, 15
NOV. 1644.

De schrijver raadt aan, den tocht naar Cambodja te hervatten met 5 à 6 oorlogsjachten, maar om die te doen kruisen op de schepen daarheen en wel vanuit de bevriende baai Pandaran in Chiampa, aangezien de Compagnie immers nu door het bezoek van Dompkens aan den koning daarvan dezen tot vriend heeft gemaakt. Hij ontraadt echter het opvaren van de Cambodja'sche rivier; want de tocht naar boven is niet mogelijk zonder honderden soldaten en veel schepen, wil men een werkelijke zege behalen, ook omdat de rivier vol is van kreken waar inlandsche prauwen zich kunnen verbergen en zich kunnen terugtrekken; voorts wegens het slechte vaarwater. Daarenboven zijn de Compagnie's goederen, die uit onze loge geroofd zijn, reeds lang onder de grooten des lands verdeeld en toch niet terug te bekomen, terwijl de loge ook reeds verwoest is. „De Maleyers, Portugesen ende Japanders sijn oorsaecke ende de roervincken”; zij hebben den koning opgehitst alsmede de verschansingen gebouwd; en zonder dat deze door de inlanders en Chineezen „verdelgt worden, „is hier niets goeds voor ons te hopen.”¹⁾

Uit deze schriftuur blijkt, dat aan Caron op Formosa een rapport is ingeleverd door schipper Jonathan de Necker van de Noordstar.²⁾

VII J.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 23 December 1644.

Boek 1645, I, fo. 31 verso tot 35 verso.

Regemortes en Broeckmans zijn vermoord. De oorzaak is waarschijnlijk onze klacht bij den koning evenals onze eisch om het door ons ondergane onrecht te herstellen. Tot waarborging van ons aanzien is toen een smaldeel naar Cambodja gestuurd onder bevel van Harrouse en Dompkens, bemand met 432 koppen waaronder 160 soldaten en wel voorzien van oorlogstuig en levensmiddelen. Van dezen tocht hadden wij beter succes verwacht. De vijandelijkheden

1) Wel wordt dus van de Compagnies-eigendommen gewag gemaakt, maar niet van de in het land achtergehouden Nederlanders, en er blijkt ook verder van geen pogingen, om hen tot elken prijs te verlossen. Hetzelfde verschijnsel ontmoet de geschiedschrijver telkens in die dagen, bijv. aan de Chineesche kust en in Marokko, waarschijnlijk doordat men wist vertrouwen te kunnen stellen in de kordaatheid der onzen om zichzelf uit de moeielijkheden te redden.

2) Hij had zich vrij gevochten, zie volgende blz.

W. STEFFERS, SR.
SALERBAAR IS
BATAVIA-GERYDE

DE
OOST-INDISCHE COMPAGNIE

IN

CAMBODJA EN LAOS

— W. Steffers —

VERZAMELING VAN BESCHEIDEN
VAN 1636 TOT 1670

UITGEGEVEN EN TOEGELICHT DOOR

DR. HENDRIK P. N. MULLER

MET EEN KAART EN DRIE AFBEELDINGEN

„Daerop repliceerden (wij), wij waeren Hollanders
„ende . . . begerden daervoor ende voor geene andere
„natie gehouden ende aengesien te wesen . . .”
(JAN DIRCXZ. GAELLEN, blz. 123 hierachter).

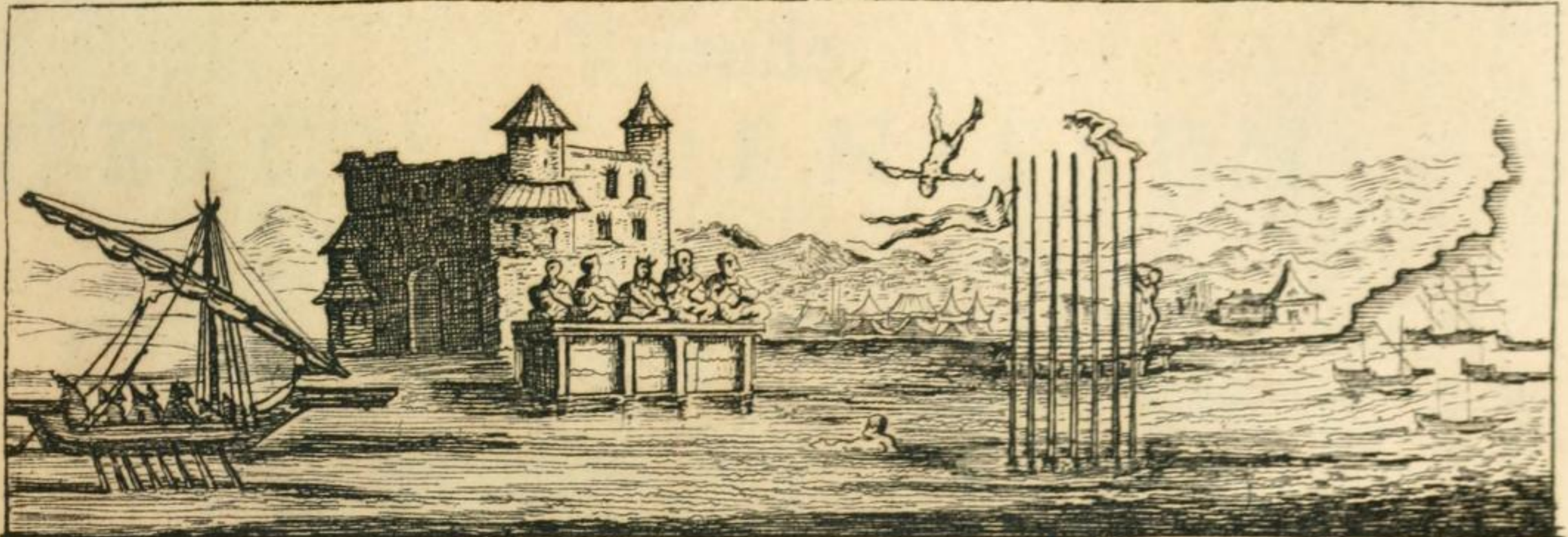

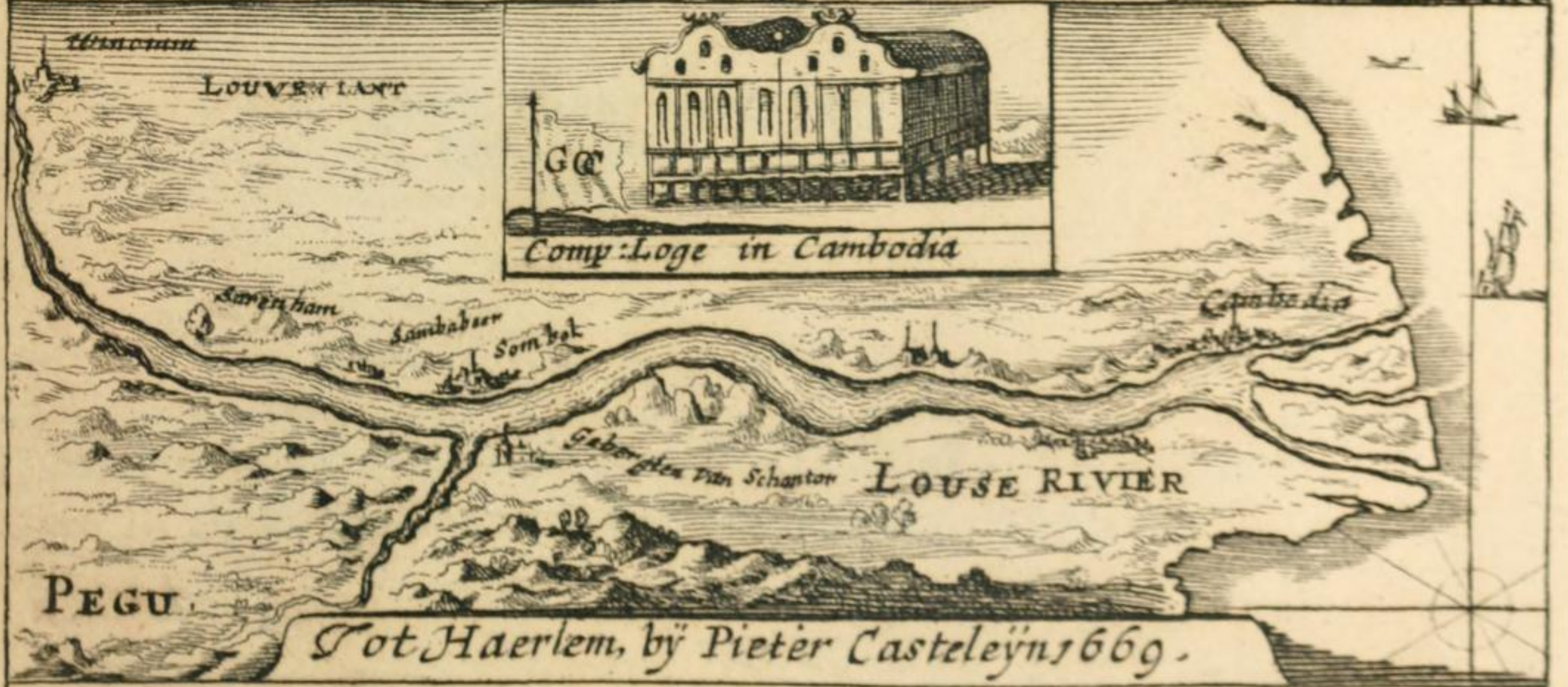
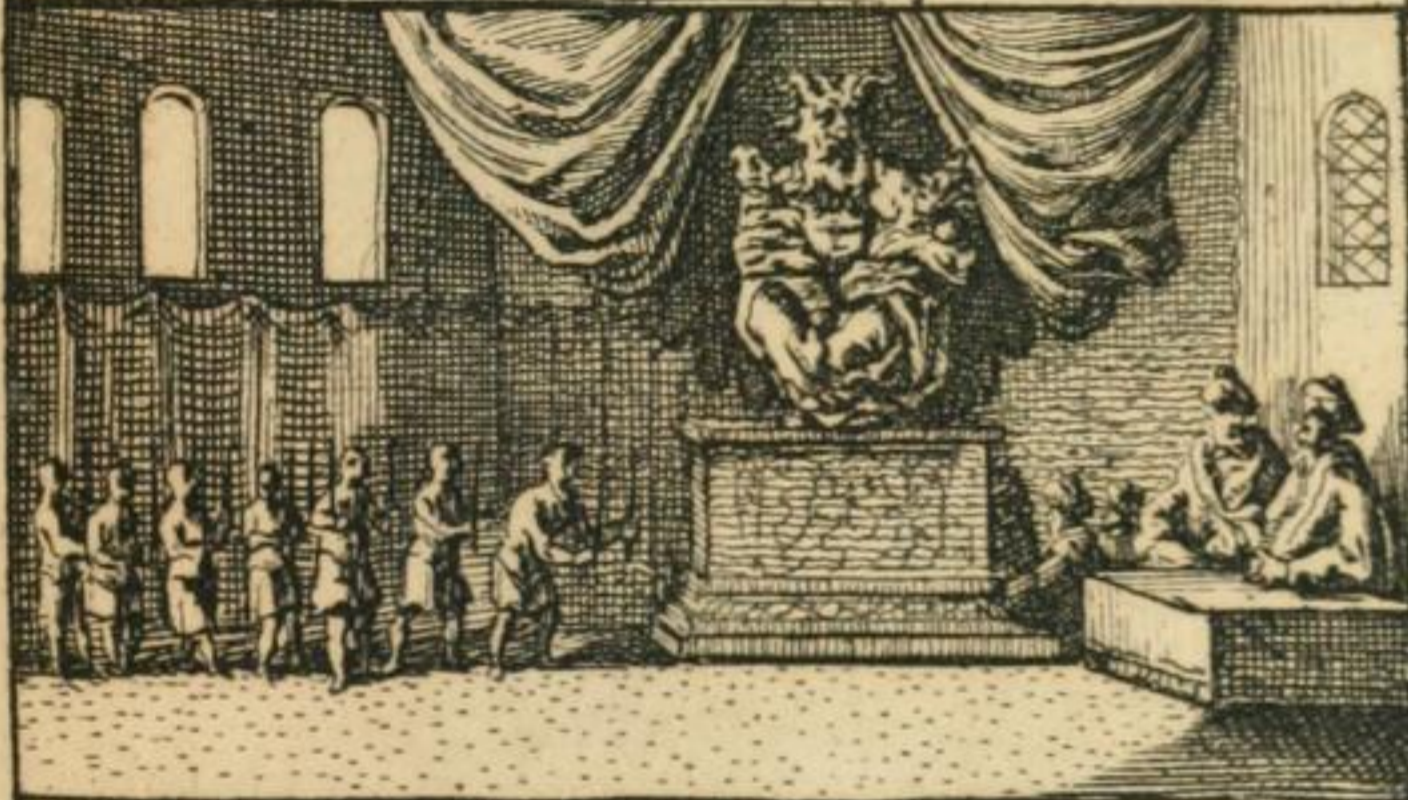
'S-GRAVENHAGE
MARTINUS NIJHOFF

1917

Vremde Reyse
INDE CONINCKRYCKEN
CAMBODIA ende
LOUWEN
door de Neederlanders: en
'tgeen daer tot den Iare 1644
is geschiet

Tot Haerlem, by Pieter Casteleyn, 1669.

Vremde
GESCHIEDENISSEN

In de Koninckrijcken van

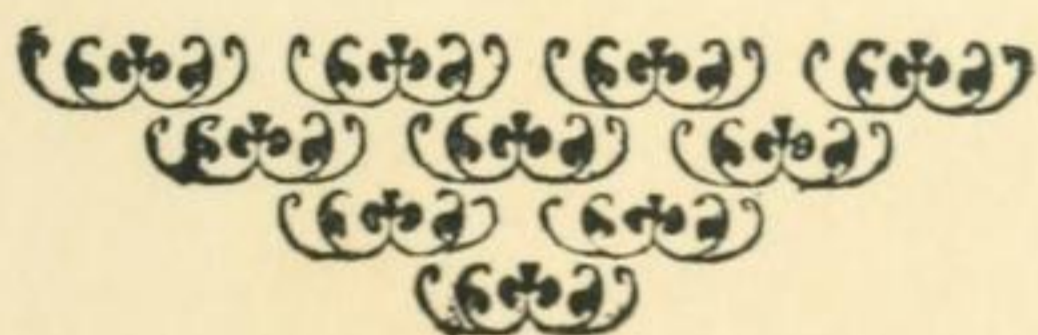
CAMBODIA en
LOUWEN-LANT,

IN OOST-INDIEN,

Zedert den Iare 1635. tot den Iare 1644.
aldaer voor-gevallen.

Mitsgaders de Reyfe der Nederlanders van Cambo-
dia de Loufe Revier op, na Wincjan, het
Hof van de Loufe Majesteyt.

*Ende ten laetsten de wreede Massacr  in Cambodia door de
Indianen, Anno 1643. geschiet.*

T O T H A E R L E M,

Gedruckt by *Pieter Casteleyn*, Boeckdrucker woonende
op de Marckt in de Keyzers Kroon, 1669,

groote moeyte van rijen en rotsen te Paert is toegekomen, dien vol- I. CASTE-
gensgeduerende de Vreede en Eendracht zijn directie bekleden, staen- LEYN,
de ten Hoove by de Coninghen wel in Aensien en redelijck onder CAM-
de Cambodische Coopliden bemint, die genegen wierde nae 't Patria BODJA.
te keeren, ten dien eynde van den Heer Generael demissie versocht,
Zulcks dat den Onder Coopman Pieter van Regemortes als Tweede
Persoon van 't Comptoir om van der Hagens Chargie te solliciteren
naer Batavia vertrock, in wiens plaetse den Opper-Koopman Sr. *van
der Hage* constitueerden den *E. Geraerd van Wusthof*.

Een weinigh tijdts hier naer in de Maendt July 1640. was 'er een
groote Sterfte in Cambodia, die *van der Hagen* mede betreften, sulckx
dat door een vehemente hitsighe Koortse in 24. uren quam te over-
[5] lijden, invoeghen des Compagnies Negotie, de Boecken en de vor-
dere affairen door dito *Wusthof* behoorlijcken zijn waer-genomen,
tot de komste van *Pieter van Regemortes* en *Hermen Broeckman*,
beyde Opper-Hoofden, die den lesten September van Batavia aldaer
in des Compagnies Logie quamen te arriveren, met commissie van
den Heer Generael ende Raden van India om *van der Hagen*, die
alreede, als vooren geseyt was overleden, als Opper-Hoofdt van het
Comptoir te vervangen.

In 't Jaer 1641. in de Maent Martio zijn sekere Koopluyden uyt
't Lant der Louwen, met hare Koopmanschappen door 't Compag-
nies Fluyt-Schip Oost-Cappel van Cambodia naer Batavia genavi-
geert, aldaer hare komste ten aensien dese Natie hunne Traficquen
niet over Zee, maer in Cambodia en Ziam ghewent zijn te drijven,
by de Heer Generael als voor d'eerste mael hem die Natie seer aen-
genaem was, invoegen dese Louwse Negotiantien de Heer Generael
heeft getracht, dat mochten met contentement na haer Lant tour-
neren, sulckx hun Waeren ten genoegen aen de Compagnie verkoch-
ten, met recommandatie ende noodinghe dat Jaerlijckx met haer
beste sorteeringe van Koopmanschappen de Compagnie op Batavia
te willen komen bedienen.

Op het aen-raden der voornoemde Koopluyden heeft den Heer
Generael goet gevonden met sijne Achtbaerheyts Missive en Ge-
schencken den Louwse Koning te congratuleren, ten insichte om met
den selven in vordere Alliantie en Vruntschap te treden, sijnde het
principale ooghwit van hare gemelte Ed. omme te onderstaen wat
profitabile Koophandel in dat Louwse Rijck voor de Compagnie te
doen was, en grondelijck t' informeren van de Moorse 1) Koopluyden

1) Mohammedanen uit Voor-Indië. (H. M.).

I. CASTE-
LEYN,
CAM-
BODJA.

dewelcke door de Riviere van Tanasserije over Ziam dat Rijk sterck met handeling van fijne Catoene cleeden frequenteren, mitsgaders te weten des Landts Regeeringe, Sterckte en uyt-breydinge desselfs; Ten dien eynde den Heer Gouverneur Generael en de Heeren Raeden van India, om ghemelte Missive en Schenckagie (volgens coutume) na 't Louwen-Landt te geleyden, aen de Opper-Hoofden in Cambodia per Missive in dato 14. May 1641. uyt Batavia geschreven, ordonneerden, dat een van de Opper-Koopluyden Sr. *Pieter van Regemortes*, *Hermen Broeckman*, of wel *Geraerdt Wusthof* nevens 2. bequame Assistenten daer toe te ghebruycken soo is dato primo Julij in raade als per Resolutie ten dien tijde op 't Comptoir Cambodia ghetrocken, goet gevonden gedachten *Geraerdt Wusthof* als Hooft in de voyagie na 't Louwenlandt te ghebruycken, gheassisteert met *Willem de Goyer* en *Huybert Boudewijnsz. van Lochorst*, beyde Assistenten, nevens een Barbier, en 2. Nederlantse Jongens, met den Tolck *Jntse Lanagh Patanees*, Maleyer, sulckx met de Praeuwen der voorsz. Louwse Koopluyden, ghesamentlijk in Compagnie den 20. July uyt Cambodia (tot een Proeve) van diversche Coleurde Lakenen, fijne Cattoene Cleeden, en een Kasje met Esmeraude Ringen, te saemen monteerende 6601. 10. p., daer mede den 3. November 1641. in de Stadt Wincjan, ¹⁾ waer de Koning der Louwen [6] zijn Hof is houdende, gearriveert; Waren sijne Majesteyt aengenaem, ten aensien wy de eerste van Christen Natien geweest sijn, die dat Landt besocht hadden: De Brief ende Schenckagie van den Heer Generael wierde met groote eer en magnificentie in volle Staetsordre, als een Crijghs-Armade van wel rijckelijck 50000. Menschen ontfangen, welcke Schenckagie door den Coning aen den Heer Generael ten vollen wierde gerecompenseert: Vorders wierden van een yder wel onthaelt en bejegt, seer nieuwsgierig om met de Nederlanders te verkeerren, gelijckerwijs soo eenighe Groote Personagien van 't een of 't andere Quartier van dat selve Landt hier ten Hove quamen, versochten ghemeenelijck onse conversatie; Als onder anderen sekeren Gouverneur van 't Westelijckste Quartier van 't Louwen-Landt, daer de principaelste Benjuwijn ²⁾ en Gomme-Lack, mitsgaeders goede quantiteyt Goudt te trocqueeren was, tegens andre Waren, noodigden de Nederlanders vriendelijck, ingeval zy

1) Op de huidige kaarten noemen de Franschen deze stad Vientiane. (H. M.).

2) Benjuin of benzoïn of benzoë, een harsachtige gom, die, in het vuur geworpen, een welriekende geur verspreidt en gebruikt wordt bij de vervaardiging van wierook zoowel voor Roomschen als Mohammedanen en Chineezen. (H. M.).

lyyden hier naemaels te Lande quamen negotieeren, sijn quartier te besoecken, soude in alle gelegtheden de Natie favorabel wezen.

I. CASTE-
LEYN,
CAM-
BODJA.

Men bevondt dat hier in der daedt, voor die geene die haer geen periculen ontsien, hoe men profitabel diversche kostelijcke Waeren konde trafiqueren; Soo teghens die Waeren de welcke op de Kuste van Cormandel vallen, als mede speciael de Reynosters ¹⁾-Hoorns, ende Muscus, oock Benjuyn, ende Cabesse voor China, die hier, soo te segghen, goedt koop ende in groote quantiteydt te bekoomen waeren: Den Muscus die daer in goede abundantie te koop ghebracht werdt, komt te Lande uyt China van een Provintie, ghenaeamt Canton, niet dat Kanton achter Goa, maer dieper te Lantwaert in China, welcke Chineesen, oock een ander tael hebben, en die Chineesen in Tyouan ²⁾ den anderen niet konnen verstaen. Dit Lowse Rijck wert omringt van 7. Coninckrijcken, te weten, Cambodia, Chiampa, Quinam, Toncquin, China, Pehu ³⁾ en Ziam, is gelegen 250. mijlen 't Lantwaert van de Zee af, hebbende daer een groote schoone Rivier die uyt Pehu door 't Louwenlandt en Cambodia sich in Zee lost, dese Revier na by Winckjan ontrendt de Streeck van 50. mijlen, brengt hier en daer veel Zant Gout voort, dat by de gemeene Luyden versamelt wert, ende om dat veel meer diverse dinghen van dit Lant te verhalen te lang soude vallen, sullen 't selve verby gaen, en seggen dat op den 15. Augusti 1642., na ons afscheyt van den Koning genomen hadden, nevens dien een Brief en Schenckagie tot recompense aen den Heer Generael, ons ter hant gestelt was, weder om de Reyse na Cambodia aen-gevaert, en quamen den 24. September in de Logie; Het is verwonderens waerdig dat de geheele Reyse, de mont-kosten gegaesteert, maer quamen te bedragen 450. gulden, oorsake den goeden koop van alle eetbare Waeren, die hier soo civil te bekomen sijn.

[7] Wat voor effect de gedane Voyagie by den Heer Generael soude by gebragt hebben, om te resolveren in 't Louwen-Lant een nieu Compagnies Comptoir te stabileren, is alles verdweenen door het miserabel verdistrueeren van 't Comptoir in Cambodia, want door de Revier kan bequamelijck de Navigatie op 't Louwen Lant geschieden, daer ter contrarie van Ziam de Reyse te Lande met Karren geschieden moet, dat groote fastidie ende kosten onderworpen is.

In de tijt van dese Voyagie is in Cambodia ontstaen tussen de

1) Rinoceros; de naam renoster leeft in Zuid-Afrika nog steeds voort. (H. M.).

2) Hoofdzetel der Holl. op Formosa of liever ernaast, want het was een klein eilandje, vlak daarnaast gelegen. (H. M.).

3) Of Pegu, een rijk, dat later door Birma is ingeslokt. (H. M.).

Linschoten XIV.

VII G.
BRIEF
VAN EL-
SERACQ,
15 OCT.
1643.

Gerrit Wuysthoff heeft hem 10 Augustus 1643 den brief van Re-gemortes gebracht.

Cobito-vellen verklaart hij te zijn bokkenvellen. ¹⁾

Werd in de voorafgaande stukken zwarte lak namrak genoemd, deze koopman spreekt van „tsieran off swart lacq”.

Ook hij gewaagt weder herhaaldelijk van de „baye van Sinque Jagues”.

Onze gevangenen in Quinam zijn Nederlanders.

VII H.

UITTREKSEL.

Copie daghregister van t'gene voorgevallen verricht ende verhandelt is op de tocht naert Coninghrijck Combodia, begonnen tot revengie van d'Ed. Compagnies geledene schade ende langh gepleegde overlast mitsgaders den grouwelijcken moort aen haere commissaris ende residenten aldaer begaen ofte restitutie ende vergoedinge van alle de Compagnies met geweld aengesnoerde middelen, als bij generaele bericht schrift daertoe uytdruckelijck medegeven blijckende is etc., door den vice-commandeur Simon Jacobsz. Domckens, gehouden op zijn voyagie naer Cambodie ende Tayouan. 1644.

Boek 1646, III, vervolg blz. 677—96.

23 Maart 1644 is het smaldeel op last van Gouverneur-Generaal en Raden uit Batavia verzeild onder capitayn commandeur Hendricq Harouse²⁾ en vicecommandeur Simon Jacobsz Dompkens. 8 Mei krijgt men de kust van Cambodja in het zicht. De rivier wordt opgevaren. De Noordstar krijgt bevel te ankeren „aan den driesprong, 21 mijl „opwaarts.” De soldaten worden over de verschillende schepen verdeeld. 22 Mei is het smaldeel (de Noordstar uitgezonderd) in het Musketengat, waarvan in deze geschriften telkens sprake is, „omtrent

1) Nog heden heeten op Curaçao de geiten cabrieten.

2) Hij had 26 Aug. 1642 van uit Tayoewan de Spaansche nederzetting op Kelang, een eilandje onder Formosa's noordkust, genomen. (Zie blz. 230 hiervoren.)

„twee mijlen hooger op” aan stuurboord zijde, dus aan den linker oever. Twee dagen later zeilt hij „de Japansche rivier” binnen.

Even voor de hoofdstad, Lauwecq, verneemt men dat „d'Oranjeboom is overweldigt onder 't beleid van den capitain Soyemon, Japander, en bovengebracht”. Hoeveel van ons volk gesneuveld is weet men niet. De twee hoofden zijn ten hove geroepen en onder weg „gemassacreerd.” Daarna is ons andere volk verdeeld onder de grooten. De koning laat 20 galleien bouwen.

3 Juni 1644, terwijl men geankerd is voor Penomping, „een groot vlek met een hooge piramide”, komen 5 groote Cambodja'sche vaartuigen onder bevel van Ocknia Rawy vragen of men vrede wil of oorlog. Thans verneemt men, dat „35 Nederlanders gemassacreerd zijn en over de 50 Nederlanders nog in het leven”, dat de loge verwoest is door Maleiers en Japanners, de goederen zich bevinden in „'s-coninghs hoff” en onze twee schepen naar heel boven gesleept geworden zijn. Aan den wal ziet men duizenden den oorlog voorbereiden. Intusschen zendt de koning fruit en andere kleine geschenken aan boord en stelt telkens de inontvangstneming van den brief van den gouverneur-generaal uit om tijd te winnen voor de oorlogstoebereidselen.

Het smaldeel verhaalt terug tot voor Penomping, wachtende op het antwoord van den koning, en daar opent een inlandsche sloep het vuur, dat het smaldeel beantwoordt. Het laatste bestaat uit 4 zeeschepen, namelijk de Leeuwerick, de Wachtende Boeye, de Kivieth en de Dolphijn. In de monding van een zijriviertje (spruyt) wordt men een vloot met inlandsche prauwen en vlotten gewaar, vanwaar de commandeur „onder een wit vaencken” een brief van den vijand ontvangt, „int Maleyts geschreven, dien (wij) niet lesen en „conden en antwoordden wij over sulx daarom een ander verwachten „in Chineese ofte Nederlantsche taele”, 11 Juni 1644. ¹⁾

Terugvarende zag men even voor Penomping een sterke brug, geslagen dwars over de rivier en met inlandsche troepen bezet. Aan land was aan stuurboordzij een batterij van „18 stucken grof kanon” opgesteld. Met behulp van sloopschepen voer het smaldeel deze brug kapot onder wederzijdsch kanonvuur, waarbij wij veel dooden

1) Blz. 686. Terwijl tegenwoordig ieder blanke in Nederl. Indië Maleisch althans eenigermate verstaat, bevond zich toen dus op het geheele smaldeel niemand, in staat om die taal te lezen. Daarentegen blijkt uit al deze geschriften nog al kennis van de Portugeesche taal onder de onzen. Dat de commandeur wel een brief in het Chineesch wilde ontvangen, zal daarin zijn grond vinden, dat hij Chineesche tolken aan boord had.

Zie voor het verloop van het gevecht de kaart, waarop de positie der schepen is aangegeven.

VII H.
DAGHRE-
GISTER
DOM-
CKENS,
1644.

en gekwetsten kregen en door ons straten werden geschoten, zooals de schrijver zich uitdrukt, onder den vijand. Bij het verder varen daagde een tweede brug op, een halfuur gaans lang, met aan weerszijde een batterij van 38 en 15 „stucks grofkanon”, welke geweldig schoten, evenals onze schepen. Hier werd onze commandeur dood geschoten, 12 Juni 1644. Een landingstroepje van scheepssoldaten stormde een batterij, nam die, maar moest na vernageling van 8 stuks weder terugtrekken voor pijlschoten uit loopgraven, doordat men verzuimd had genoegzaam spijkers van boord mede te nemen voor het vernagelen en moest wachten op den aanvoer daarvan. In sloepen trachtten onze matrozen ook deze brug te vernielen, maar werden eerst teruggeschoten, raakten te water en verdronken. Een volgende poging gelukte echter en onze matrozen sloegen met bijlen een dwarsketting over de rivier kapot, met schalmen, dik als een musketloop.

Nu voer men verder de rivier af. Ankerende voor de Lausche rivier, 13 Juni, bevonden wij 62 dooden en 145 gekwetsten en zieken te hebben. De vijandelijkheden zijn nu ten einde. De rivier afzakende raakt men telkens aan den grond. Van Chineezen, die in een prauw het schip naderen en vragen om opgenomen te worden, daar zij als slaven zonder loon voor inlandsche grooten moeten werken, vernemen de onzen, dat 50 tot 60 Nederlanders onder de hoofden verdeeld zijn. Onze opvarenden gaan nu allereerst hun schepen voorloopig herstellen en bereiken dan de zee. De Noordstar heeft men moeten achterlaten, haar niet kunnende waarschuwen wegens den ontredderden toestand der vier schepen en afsluiting door inlandsche bewapende prauwen.

(Wederzijds heeft men dus geducht klop gehad. Onze landslieden zijn niet verlost, onze gestolen goederen noch terug noch vergoed, onze twee geroofde schepen evenmin. ¹⁾)

Volgens medegebrachte instructiën zeilt het smaldeel nu naar Chiampa, om den koning te bezoeken. Landende bij Panderan ²⁾ verneemt men, dat de koning tijdelijk „in zijn jagersleger 6 mijlen van „daar in Cana vertoeft.” De rivier wordt binnen geroeid tot dit vlek, waar de onzen welkom worden geheeten en dadelijk vier olifantengereed worden gemaakt om hen naar den koning te brengen. Op deze ondernemen zij den tocht, overnachten in de open lucht en worden den volgenden namiddag goed ontvangen door den vorst, die na aanbieding van de gebruikelijke sirih en pinang opmerkt, dat dit de

¹⁾ Uitvoerig wordt dit gevecht behandeld in Mr. v. Dijk's hiervoren aangehaalde studie.

²⁾ Nu nog te vinden aan de kust, even benoorden Saigon.

eerste „besending van een gecommiteerde persoon van aensien” is die namens den gouverneur-generaal tot hem kwam. De koning heeft reeds van ons gevecht gehoord en verhaalt dat 1000 Cambodjanen daarbij gesneuveld zijn. Hij wil de Compagnie gaarne toestaan in zijn land te handelen en aldaar te proviandeeren, maar wij moeten geen Portugeesche of Cambodjasche vaartuigen in zijn wateren aantasten, want hij wil vrede met Cambodja houden evenals met den koning van Quinam. Hij zegt een vriend te zijn geweest van Regemortes, toen hij in Cambodja op bezoek was, en dien als zoon te hebben aangenomen. Nu neemt hij den vice-commandeur Dompkens, thans hoofd der vloot, als zoodanig aan. ¹⁾ Ofschoon het smaldeel geen brief van den gouverneur-generaal heeft medegebracht, doet hij Dompkens een brief voor dezen overhandigen alsmede een geschenk, bestaande uit ivoor, calampacq ²⁾ en een paar rinocerossen, 20 Juli 1644.

VII H.
DAGHRE-
GISTER
DOM-
CKENS,
1644.

Dompkens wordt twee groote Portugeesche schepen gewaar, „comende van Solor en Timor en geladen met buffelhorens en sandahout. De Portugeesche mannen en 4 vrouwen worden gelargeert met een „vaartuig” om naar Macao te gaan; zij worden daartoe van het noodige voorzien.

Nu verzeilt men naar Quinam, waar men 31 Juli 1644 ankert in de baai van Thoron. „Tusschen Chiampello ende de bocht van Pheysto” ontwaart men wel 40 inlandsche vaartuigen, die echter geen vijandelijkheden openen en met welke men zelfs geen communicatie krijgt. Dan verzeilt men naar het „Tijgers eiland, aan de grens van „Quinam”. De moesson dreigt intusschen te verlopen en de vloot gaat dus ter uitvoering der ontvangen verdere bevelen uiteen.

VII I.

UITTREKSEL.

Copie advys van den vice-commandeur Simon Jacobsen Dompkens, gestelt ende gegeven in 't casteel Zeelandia 15 November 1644 ter begeerte van den E. Hr. Francois Caron, Ordinaris Raet van India ende Gouverneur des lants Formosa.

Boek 1646, III, vervolg blz. 718—21.

1) Een in Zuid-Oost-Azië zeer verspreide formaliteit, tot kortelings in zwang.

2) Zie verklaring onderaan blz. 319.

VIII.
ADVIJS
VAN
DOMP-
KENS, 15
NOV. 1644.

De schrijver raadt aan, den tocht naar Cambodja te hervatten met 5 à 6 oorlogsjachten, maar om die te doen kruisen op de schepen daarheen en wel vanuit de bevriende baai Pandaran in Chiampa, aangezien de Compagnie immers nu door het bezoek van Dompkens aan den koning daarvan dezen tot vriend heeft gemaakt. Hij ontraadt echter het opvaren van de Cambodja'sche rivier; want de tocht naar boven is niet mogelijk zonder honderden soldaten en veel schepen, wil men een werkelijke zege behalen, ook omdat de rivier vol is van kreken waar inlandsche prauwen zich kunnen verbergen en zich kunnen terugtrekken; voorts wegens het slechte vaarwater. Daarenboven zijn de Compagnie's goederen, die uit onze loge geroofd zijn, reeds lang onder de grooten des lands verdeeld en toch niet terug te bekomen, terwijl de loge ook reeds verwoest is. „De Maleyers, Portugesen ende Japanders sijn oorsaecke ende de roervincken”; zij hebben den koning opgehitst alsmede de verschansingen gebouwd; en zonder dat deze door de inlanders en Chineezen „verdelgt worden, „is hier niets goeds voor ons te hopen.”¹⁾

Uit deze schriftuur blijkt, dat aan Caron op Formosa een rapport is ingeleverd door schipper Jonathan de Necker van de Noordstar.²⁾

VII J.

UITTREKSEL.

Generale Missive (van Gouverneur-Generaal aan Bewindhebbers) van 23 December 1644.

Boek 1645, I, fo. 31 verso tot 35 verso.

Regemortes en Broeckmans zijn vermoord. De oorzaak is waarschijnlijk onze klacht bij den koning evenals onze eisch om het door ons ondergane onrecht te herstellen. Tot waarborging van ons aanzien is toen een smaldeel naar Cambodja gestuurd onder bevel van Harrouse en Dompkens, bemand met 432 koppen waaronder 160 soldaten en wel voorzien van oorlogstuig en levensmiddelen. Van dezen tocht hadden wij beter succes verwacht. De vijandelijkheden

1) Wel wordt dus van de Compagnies-eigendommen gewag gemaakt, maar niet van de in het land achtergehouden Nederlanders, en er blijkt ook verder van geen pogingen, om hen tot elken prijs te verlossen. Hetzelfde verschijnsel ontmoet de geschiedschrijver telkens in die dagen, bijv. aan de Chineesche kust en in Marokko, waarschijnlijk doordat men wist vertrouwen te kunnen stellen in de kordaatheid der onzen om zichzelf uit de moeielijkheden te redden.

2) Hij had zich vrij gevochten, zie volgende blz.